

**CONTRIBUȚIA CONSTRUCTORILOR DE NAI
LA AFIRMAREA INSTRUMENTULUI ÎN CONTEMPORANEITATE****THE CONTRIBUTION OF PANPIPE MAKERS
TO THE AFFIRMATION OF THIS INSTRUMENT IN CONTEMPORANEITY****ANDREI DRUȚĂ,**doctorand, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice**CZU 780.641.6****780.641.6:785.11****780.641.6:785.161**

Prezența naiului în viața muzicală contemporană trezește un interes deosebit pentru cercetare. Acest instrument cu origini străvechi a fost „redescoperit” în a doua jumătate a secolului XX. Astăzi naiul e un instrument solistic cu o sonoritate deosebit de bogată, cu un timbru inconfundabil și posibilități tehnice avansate, în spațiul românesc fiind inclus în componența formațiilor de muzică tradițională și în orchestre de folclor. A fost preluat, practic, în toate genurile existente în cultura muzicală contemporană, inclusiv muzica rock și jazz etc.

Articolul vizează contribuția esențială, în acest proces, a unor constructori de nai care, începând cu anii 60 ai secolului XX și până în prezent au perfecționat în mod radical acest instrument, oferindu-i posibilități tehnice și acustice nebănuite. Printre aceștia cei mai importanți se numără pionierii Liubomir Iorga și Petre Zaharia (Republica Moldova, anii 1960–1970) și continuatorii tradiției Grigore Covaliu (Republica Moldova), Ion Preda-tatăl și Ionuț Preda-fiul (România).

Cuvinte-cheie: arta de construcție a naiului, Grigore Covaliu, Ion Preda, Ionuț Preda, Petre Zaharia, Liubomir Iorga

The panpipe in contemporary musical life is of particular interest to research. This instrument of ancient origins was "rediscovered" in the second half of the 20th century. Today the panpipe is a solo instrument with a very rich sound, with an unmistakable timbre and advanced technical possibilities, in the Romanian space being included in the composition of traditional music groups and folk orchestras. It has been virtually taken over in all genres existing in contemporary musical culture, including rock and jazz music, etc.

The article refers to the essential contribution, in this process, of panpipe makers who, since the 60s of the twentieth century, have radically perfected this instrument, giving it unforeseen technical and acoustic possibilities. Among the most important ones are the pioneers Liubomir Iorga and Petre Zaharia (Republic of Moldova, 1960–1970) and the followers of the tradition Grigore Covaliu (Republic of Moldova) and Ion Preda (father) and Ionut Preda (son) (Romania).

Keywords: the art of manufacturing the panpipe, Grigore Covaliu, Ion Preda, Ionuț Preda, Petre Zaharia, Liubomir Iorga

Introducere. File din istoria confecționării naiului.

Îmbinând elemente deopotrivă vechi și noi, naiul, ca instrument tradițional, a dezvoltat și numeroase dexterități de interpretare în ultimii 50–60 de ani, care i-au permis ascensiunea pe cele mai mari scene ale lumii. Manifestările artistice ale naiului în contemporaneitate sunt cu atât mai spectaculoase, cu cât se cunoaște, că naiul este unul din cele mai vechi instrumente muzicale din lume, iar originea sa se pierde în negura vremurilor.

Numeroase mărturii arheologice și istorice vorbesc despre prezența naiului nu doar la români, ci și pe întreg mapamondul iar instrumente înrudite cu naiul se întâlnesc la diferite popoare. Și în spațiul românesc, naiul a fost prezent din cele mai îndepărtate timpuri — sunt cunoscute numeroase vestigii (date începând sec.VI î.e.n.), scrieri istorice și literare etc., în care se vorbește despre nai, în practica muzicală a geto-dacilor. Numeroase sunt și mențiunile literare, picturile murale ale bisericilor din Evul Mediu ș.a., ce dovedesc prezența naiului în cultura locală [1]. În secolul al XVIII-lea, naiul apare în componența tarafurilor lăutărești, alături de vioară și cobză, iar la 1774, naiștul Stanciu și frații-cobzari

Ivăniță cântau (la invitația oficială a delegației ruse către Divanul Valahiei și Moldovei) la palatul imperial din Sankt-Petersburg. Astfel a început afirmarea internațională a vechiului instrument, care curând a devenit cunoscut în întreaga Europă. Celebrul lăutar din secolul XIX Barbu Lăutarul a cântat la vioară, cobză și nai. Și în jumătatea a II-a a sec. al XIX-lea arta interpretării la nai continuă să fie prezentată și apreciată în străinătate: în Belgia, în Rusia, Marea Britanie, Azerbaidjan, naiștii fiind însoțiți de tarafurile conduse de Georghe Ochialbi, Sava Pădureanu ș.a.

Cu toate acestea, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX, naiul treptat dispare din componența tarafurilor. După cum arată V. Ghilaș, despre acest fapt ne vorbește și absența unor consemnări al instrumentului în cele mai reprezentative formații din Moldova, conduse de Iancu Perja, Costache Marin, Costache Parno, Gheorghe Heraru [1]. Una din cauze ar fi lărgirea componențelor tarafurilor (în special în nordul republicii, numite de specialiști și fanfare lăutărești) prin instrumente aerofone de alamă — trompetă, trombon, alto, tenor, tubă — a căror sonoritate specifică a devenit dominantă și a înlocuit nu doar naiul, ci și cobza, și contrabasul, instrumente ce au avut „o soartă” asemănătoare, diminuându-și funcțiile până la o dispariție aproape totală. De asemenea, mai târziu, a fost adoptat și acordeonul, care a amplificat acest impact asupra componențelor, dar și asupra sonorității formațiilor.

1. Ascensiunea naiului în viața muzicală din spațiul românesc în secolul XX.

Acest instrument cu origini străvechi a fost „redescoperit” în a doua jumătate a secolului XX. Astăzi, naiul e un instrument solistic cu o sonoritate deosebit de bogată, cu un timbru inconfundabil și posibilități tehnice avansate, în spațiul românesc fiind inclus în componența formațiilor de muzică tradițională și în orchestre de folclor. A fost preluat, practic, în toate genurile existente în cultura muzicală contemporană, inclusiv muzica rock și jazz etc.

Extrem de important în evoluția acestor procese este aportul unor inegalabili interpreți de folclor de renume mondial — Gheorghe Zamfir, Damian Luca, Simion Stanciu, Radu Simion ș.a. (România), Vasile Iovu, Boris Rudenco ș.a. (Moldova) — adevărați virtuozii care au dezvoltat o artă de interpretare la nai, net superioară predecesorilor.

Mulți dintre aceștia au fost și sunt și profesori de nai, care au educat zeci de interpreți din întreaga lume. Gheorghe Zamfir este autorul unei metode de nai, iar Simion Stanciu în anii 1970 a înființat Academia de nai *Syrinx*, ce activează și astăzi la Zürich. O contribuție aparte a avut-o celebrul profesor de nai basarabean Ion Negură, ce a educat numeroși discipoli, mulți dintre care se bucură astăzi de o faimă mondială — Iulian Pușcă, Ștefan Negură ș.a. Interesul muzicienilor de pe întreg mapamondul pentru acest instrument este mare — spre exemplu, în ultimii ani, la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău au studiat naiul Kim Chang Kyun din Coreea de Sud și Rodney Garnett din SUA.

2. Artă de confecționare a naiurilor la confluența secolelor XX–XXI.

Procesul de afirmare artistică a naiului pe scenele universale și toate aceste succese de care s-au bucurat naiștii în secolul XX nu ar fi avut loc fără contribuțiile esențiale, pe care le-au avut constructorii de nai și care, începând cu anii 60 ai secolului XX, și până în prezent au perfecționat în mod radical acest instrument, oferindu-i posibilități tehnice și acustice nebănuite. Trebuie să recunoaștem că dezvoltarea artei interpretative la nai nu ar fi fost posibilă fără aportul remarcabil al unor meșteri, înaintași în domeniul confecționării naiurilor din a doua jumătate a secolului XX. Mereu în căutarea tehnicilor noi de confecționare a instrumentelor de o calitate acustică din ce în ce mai bună, alături de interpreți, ei au dus faima naiului românesc în întreaga lume. Cu părere de rău, sursele studiate nu ne oferă careva informații despre meșterii de naiuri de la sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. XX, pe când naiul fusese supus suprimării. Primele date despre un constructor de naiuri le găsim cu referire la **Fănică Luca**, despre care se știe că își confecționa naiurile singur, sau le ducea la un meșter numele căruia a rămas necunoscut [1].

Printre primele instrumente profesioniste de la noi din țară, sunt cele confecționate începând cu anii 1950, de meșterul și interpretul **Tudor Captari** din Costiceni, raionul Noua Suliță, Ucraina, prieten cu renumitul Dumitru Blajinu, cu care împărtășeau pasiunea pentru nai. Astfel, maestrul D. Blajinu, iar mai târziu și Vasile Iovu, și-au început calea spre cunoașterea naiului, la instrumentele confecționate de T. Captari [2]. Instrumentele sale au avut o importanță crucială în ascensiunea naiului în viața muzicală din Republica Moldova.

Una dintre cele mai proeminente personalități care a avut un aport substanțial în propagarea naiului în întreaga lume este Liubomir Iorga — cunoscut promotor al culturii naționale, meșter de instrumente populare. „Din 1964 lucrează în atelierul de muzică la Combinatul de producție pe lângă Ministerul Culturii din RSS Moldovenească, unde face o pasiune pentru istoria instrumentelor muzicale populare. El confecționează fluier, cimpoaie, ocarine tradiționale, în plus, el a „reanimat” instrumente aproape uitate: drâmb, tilinci, cavaluri. A creat un instrument absolut nou, pe care l-a denumit *iorgofon*. Mai multe dintre instrumentele sale sunt păstrate în muzee, în diferite orașe” [3]. A fost reprezentantul direcției tradiționaliste în construcția instrumentelor, cântând „după moda veche”, utilizând biluțe de ceară și fasole pentru a schimba tonalitatea și a obține sunetele alterate.

În anii 1960, poli-instrumentistul **Petre Zaharia**, solist al orchestrei *Fluieraș* (1952–1975) și *Lăutarii* (1976–1978), meșter de instrumente populare, inspirat de naiul confecționat de T. Captari, începe să construiască de sine stătător instrumente, aducând un aport substanțial în perfecționarea construcției naiului. Schimbând unghiul curburii, dar și manifestând o atenție deosebită alegerii materialelor pentru confecționarea naiurilor, creează instrumente de o calitate mult mai înaltă, acest lucru permițând creșterea nivelului interpretativ atât din punct de vedere tehnic cât și acustic. Naiurile confecționate de el sunt considerate și astăzi ca fiind printre cele mai bune ca sonoritate și comoditate în interpretare.

3. Constructori-inovatori ai naiului în contemporaneitate.

Continuator al tradițiilor de construcție a instrumentelor, stabilite de P. Zaharia, Grigore Covaliu se numără printre cei mai renumiți meșteri de naiuri, iar la instrumentele lui cântă cei mai renumiți artiști. Aportul adus de meșterul Gr. Covaliu în construcția și perfecționarea tehnică a naiului este unul substanțial. Activitatea sa coincide cu o perioadă în care naiul se afirmă tot mai mult în viața artistică din spațiul românesc, iar clasa de nai de la Chișinău cunoaște o dezvoltare impresionantă. Toate acestea au necesitat instrumente de înaltă calitate, oferite datorită dragostei pe care o poartă acestui instrument, perseverenței și talentului său.

Instrumentele lui Gr. Covaliu își au locul în colecțiile interpreților din țară, dar și a celor de peste hotarele ei, meșterul creând instrumente de o valoare ireproșabilă, de înaltă performanță, pentru naiști din SUA, Coreea de Sud, Argentina, Rusia, România ș.a.

Fiind unul dintre cei mai renumiți din lume, meșterul de naiuri **Ion Preda**, începând cu anii '60 și până în prezent, având o pregătire profesională tehnică, a unit matematica cu muzica și, la început singur, iar mai apoi împreună cu fiul său **Ionuț Preda**, au calculat mai multe volume interioare a unor tuburi din diferite materiale cum ar fi : *bambus, tonchin, abanos, palisandru, tisă sau corn* din care au construit naiuri. De curând, au început să creeze naiuri din paltin creț, lemn folosit în construcția viurilor. Meșterii mai folosesc ca material alternativ în construcția naiurilor alama, acesta este cel mai nou material folosit la naiurile *Preda*, cu rezultate acustice extraordinare. În dorința de a diversifica sunetul naiului, în ultimele decenii, I. Preda a început să testeze diferite metode de captare a sunetului naiului. Astfel, el a venit cu ideea de a monta doze-microfon pe fiecare tub al naiului, acest lucru permițând amplificarea sunetului naiului fără a avea parte de reacții acustice nedorite (microfonie). Toate aceste lucruri, evident, marchează începutul unei noi etape în dezvoltarea tehnică a naiului.

În mod special am dori să menționăm și faptul că revoluționarea tehnică a naiului este și produsul colaborării dintre cei mai mari meșteri și interpreți, și unii și alții aducându-și aportul în

dezvoltarea tehnicilor de interpretare în baza noilor descoperiri ce țin de structura și sonoritatea instrumentului, lărgirea diapazonului acestuia etc.

Tot aici trebuie să menționăm și un alt fapt important — astăzi, și firmele mari, producătoare de instrumente muzicale din lume confecționează naiuri. Totuși, chiar dacă acestea sunt oarecum mai accesibile, instrumentele de manufactură, confecționate de meșterii P. Zaharia, Gr. Covaliu, Ion și Ionuț Preda ș.a. oferă cele mai bune calități tehnice și acustice și sunt preferate de artiștii profesioniști.

Concluzii. Putem afirma că în secolul XX, naiul repetă întocmai soarta viorii, la distanța de câteva sute de ani. La fel ca și vioara, care până la Epoca Renașterii era prezentă în cultura muzicală a popoarelor europene în diferite forme, astăzi naiul este prezent pe întreg mapamondul, având diferite forme, fiind creat din diferite materiale. Tot asemenea viorii, naiul cunoaște o perfecționare tehnică spectaculoasă, după ce riscase chiar să dispară, din cauza suprimării la care fusese supus, prin includerea în formațiile populare a unor instrumente precum acordeonul, clarinetul ș.a. Se reafirmă spectaculos, în a II-a jumătate a sec. XX, datorită marilor naiști virtuozii, dar și a unei pleiade strălucite de meșteri de instrumente.

Astfel, la confluența secolelor XX–XXI, aportul adus de meșteri în construcția și perfecționarea tehnică a naiului, este unul substanțial. Marii naiști din această perioadă cântă la instrumente de înaltă calitate, de o perfecțiune ireproșabilă, fapt ce le-a permis atingerea unor înalte culmi ale artei interpretative. Depășind hotarele repertoriului folcloric românesc, astăzi naiul perfecționat tehnic este solicitat în cele mai diverse genuri ale muzicii academice (în special cea simfonică și camerală). Un șir întreg de compozitori din Moldova, România și de peste hotare au scris lucrări de o reală valoare artistică pentru acest instrument. Sonoritatea naiului a și-a descoperit valențe noi, nebănuite și în muzica de estradă, jazz și rock, de film și teatru ș.a. Astăzi, putem vorbi despre mondializarea acestui valoros instrument tradițional românesc prin interesul pe care îl prezintă pentru muzicienii și compozitorii din diverse țări, afirmarea tot mai sigură în diverse formații și în concerte pe cele mai mari scene ale lumii.

Referințe bibliografice

1. GHILAȘ, V. *Naiul* [online]. [accesat 13.05.2020]. Disponibil: <http://www.patrimoniuiaterial.md/ro/pagini/registrul-fi%C8%99ele-elementelor-de-patrimoniucultural-imaterial-instrumentele-muzicale-tradi%C8%9Bionale/naiul>
2. ȘTIRBU, M. *Școala de nai* [online]. [accesat 13.05.2020]. Disponibil: <http://jurnalul.ro/editie-de-colectie/fanica-luca-4-iunie-2007/scoala-de-nai-293887.html>
3. BARBUȚA, S. *Toadere CAPTARI — renumit rapsod și neîntrecut lăutar din Costiceni* [online]. [accesat 13.05.2020]. Disponibil: <https://costiceni.blogspot.md/2014/03/toadere-captari-far-luminos-al-culturii.html>
4. *Libomir Iorga* [online]. [accesat 13.05.2020]. Disponibil: <http://www.moldovenii.md/md/people/290>